

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Посоленик Іван Михайлович

УДК364,4-053,9:[364,624,4](043.3)

**ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ САМОТНОСТІ ЛЮДЕЙ ЛІТНОГО
ВІКУ МЕТОДАМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2019

Магістерською роботою є рукопис.

Робота виконана в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент

Сургова Світлана Юріївна

Чорноморський національний
університет імені Петра Могили.

Рецензент: кандидат наук з

державного управління, доцент

Тимофєєв Сергій Павлович

Чорноморський національний
університет імені Петра Могили.

Захист відбудеться 27 лютого 2019 року о 10:00 на засіданні кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. Акіма, 2.

З роботою можна ознайомитись в бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. Акіма, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Незважаючи на високорозвинені комунікабельні технології передання та сприйняття інформації, можливості підтримувати зв'язки у найвіддаленіших точках світу, у наш час самотність є однією з найпоширеніших проблем сьогоденного суспільства. Дана проблема торкається всіх людей, починаючи від віку закінчуючи соціальним статусом. Людина стає самотнім тоді, коли усвідомлює неповноцінність своїх відносин з людьми, особисто значимим для нього, коли відчуває гострий дефіцит спілкування.

Все більше і більше літніх людей віком від 60-74 років називають себе самотніми. Літні люди менш активні, більш консервативні і погано переносять зміни й нові події в житті. Робота для людини була основним джерелом спілкування. За довгі трудові роки людина звикає, ділиться з колегами подіями в сімейному житті, але після виходу на пенсію у людини кількість спілкування різко знижується, адже вже не будуть зустрічатись кожного дня з цими людьми. Відбуваються також зміни у психіці людини з віком зазнає певних метаморфози, які не є приємними. Так звані вікові зміни полягають у погіршенні пам'яті, уваги, сприйняття, зниженні швидкості мислення і часу реакції. Бувають випадки, коли вони виходять за межу норми і переходять у розряд психічних порушень. Людина перебуває у перехідному періоді свого життя до якого їй не просто адаптуватись до сучасного світу.

Слід зазначити, що в цілому, аспект проблеми самотності як соціального феномена вивчений слабо. Як правило, проблема самотності в літературних джерелах розглядається фрагментарно в рамках розвитку соціальної психології (Анциферова Л. Н., Р. С. Немов). Частково висвітлюються в науковій літературі проблеми діагностики, профілактики і терапії самотності (Садлер У. А., Джонсон Т. Б., Янг Дж.)

У вітчизняних філософських розробках вихід до осмислення феномена самотності здійснювався через аналіз сутності соціальності як комунікації (В. Андрущенко, І. Бойченко, М. Зелінський, П. Кравченко, В. Кремінь, М. Михальченко, І. Надольний, Т. Розова та ін.), теоретико-світоглядних виявів людського буття, що зумовлюють його інтегративний характер (А. Конверський, В. Лук'янець, В. Тихоненко, І. Цехмістро та ін.), факторів та умов, які є причиною переживань, пов'язаних із самотністю, страхом, відчуженням, стражданням. Безпосередніх філософських досліджень самотності в Україні досить мало (можна згадати праці Н. Хамітова і ще декілька авторів (Б. Голота, Н. Каралаш, Н. Лубенець, А. Фльорко та ін.). Підхід Н. Хамітова є важливим у розробці дисертаційної теми, зокрема його парадигма філософії людини, яку автор називає метаантропологією.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість зумовили вибір теми дослідження магістерської роботи: «Вирішення проблеми самотності людей літнього віку методами соціальної роботи».

Мета дослідження полягає у визначенні ефективних методів соціальної роботи з літніми людьми для подолання проявів і наслідків самотності, підвищення їх адаптаційного потенціалу.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання дослідження**:

- на основі аналізу науково-педагогічної літератури розкрити поняття самотності як соціального феномен суспільства;
- охарактеризувати проблеми самотніх літніх людей в сучасному світі ;

- проаналізувати правове забезпечення соціальної роботи з самотніми літніми людьми;
- здійснити аналіз форм і методів соціальної роботи з самотніми літніми людьми;
- визначити ефективні методи соціальної роботи з самотніми літніми людьми.

Об'єктом дослідження - самотність як соціальний феномен людського буття.

Предметом дослідження - методи соціальної роботи з самотніми літніми людьми.

Для досягнення мети та виконання завдань дослідження застосовано комплекс **методів наукового дослідження**, а саме: теоретичних – вивчення, аналіз і узагальнення психологічної, педагогічної наукової літератури, навчальних та методичних видань з досліджуваної проблеми, синтез; порівняння та узагальнення даних; емпіричних – діагностичні методи (метод анкетування, бесіди й інтерв'ювання); педагогічний експеримент (із метою перевірки ефективних методів соціальної роботи з самотніми літніми людьми); статистичних – математичної статистики (узагальнення отриманих даних для встановлення статистичної значущості результатів дослідження).

Наукова новизна дослідження полягає в визначенні ефективних методів соціальної роботи з самотніми літніми людьми.

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, що набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність самотності, як соціальної проблеми, особливості використання методів соціальної роботи в процесі роботи з літніми людьми, обґрунтування ефективних методів, що сприяють підвищенню їх адаптаційного потенціалу.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використанні в процесі загально-педагогічної і спеціальної підготовки майбутніх соціальних працівників на таких дисциплінах «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Соціальна робота у різних сферах», «Психологія» тощо.

Експериментальна база дослідження: Вознесенський Територіальний центр соціального обслуговування, загальна кількість охоплює 10 чоловік.

Апробація результатів дослідження здійснена на таких конференціях: Посоленик І. М. Самотність як соціальний феномен людського буття // Могилянські читання - 2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний, та регіональні аспекти: XXI Всеукраїнська науково-практична конференція: / Чорном.нац. ун-т ім. Петра Могили : тези. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – 71с.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (46 найменувань) та додатків. Повний обсяг роботи становить 84 сторінок, з них 78 сторінок основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання; окреслено об'єкт і предмет; сформульовано гіпотезу дослідження; схарактеризовано основні методи роботи; розкрито наукову новизну; аргументовано теоретичне та практичне значення; подано відомості про апробацію результатів дослідження; структуру й обсяг магістерської роботи.

У першому розділі «**Теоретичний аналіз самотності як соціально-психологічної проблеми**» здійснено теоретичний аналіз сучасного стану дослідженості проблеми самотності.

У ході аналізу наукової літератури з проблеми дослідження дозволило нам визначитися з понятійно-категоріальним полем основних понять дослідження, а саме: феномен самотності.

Самотність є феноменом, яке потребує великої уваги дослідників. Існують різні підходи до трактування самого поняття «самотність», причин його виникнення та наслідків, до яких воно призводить почуття самотності. Проте залишаються відкритими питання про механізми формування даного почуття, значення, яке воно відіграє для особистості та впливу на її життєдіяльність, а також вікові та гендерні відмінності у переживанні даного феномену. Ці та інші питання потребують подальшої розробки та детального вивчення з боку дослідників, особливо у сфері психології.

Розкрито проблеми самотніх літніх людей, які характеризується як певний період життя людини поєднує в собі багато основні проблеми як біолого-медичної, так і соціальної і особистої сфери. У цей період перед людьми виникає багато проблем, що пов'язано, перш за все, з самотністю, яку немає з ким розділити, відчуттям непотрібності суспільству, підвищена соціальна вразливість, хронічні захворювання, знижують можливості самообслуговування, адаптації до змін; матеріальне становище; погіршення екологічної обстановки і зміна клімату негативно впливають на стан здоров'я людей літнього віку; проведення дозвілля. Все це ускладнює існування літньої людини. Самотність у зв'язку з втратою близьких людей, втратою соціального становища в суспільстві, припиненням роботи веде до погіршення самопочуття людини і робить проблему самотності літніх людей актуальною, що вимагає державної підтримки і гарантій соціальної захищеності.

Проведений аналіз нормативно-правової бази що, до самотніх людей є основи соціального захисту людей літнього віку визначаються сьогодні законодавством України та міжнародними документами. Важливими міжнародними документами щодо покращення становища людей похилого віку є: Міжнародний (Віденський) план дій з проблем старіння; Декларація прав старої людини, яка є збіркою морально-етичних норм щодо старих людей, в якій визначено основні принципи забезпечення прав людини похилого віку; Європейська соціальна хартія визначає право людини літнього віку на соціальний захист; ЗУ «Про соціальні послуги»; ЗУ «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку»; ЗУ «Про пенсійне забезпечення»; ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

У другому розділі «**Організація соціальної роботи з самотніми літніми людьми**» проаналізовано ефективність методів, що до подолання самотності у літніх людей.

Було виявлено яка структура та напрями роботи Територіального центру соціального обслуговування є найбільш популярними формами соціального обслуговування людей літнього віку, які надають самотнім громадянам літнього віку послуги, спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності і соціальної активності.

Основні форми та методи роботи з самотніми літніми людьми здійснюється через адресну соціальну допомогу, термінову соціальну допомогу, груп взаємної підтримки, соціальну реабілітацію, медико соціальних послуг громадянам літнього віку. Безпосередньо застосовуються різні методи такі, як психологічна підтримка, психологічне консультування, ар

т терапевтичні методи які застосовуються у територіальних центрах соціального обслуговування.

Констатувальний експеримент був проведений з метою з'ясування ефективності використання методів соціальної роботи для подолання самотності. Під час констатуючого експерименту використовувалися такі методи як анкетування, спостереження, та бесіда. Анкета розроблена автором самостійно та включає систему запитань, які надають можливість найбільш повно дослідити предмет дослідження, заявленого в темі магістерської роботи.

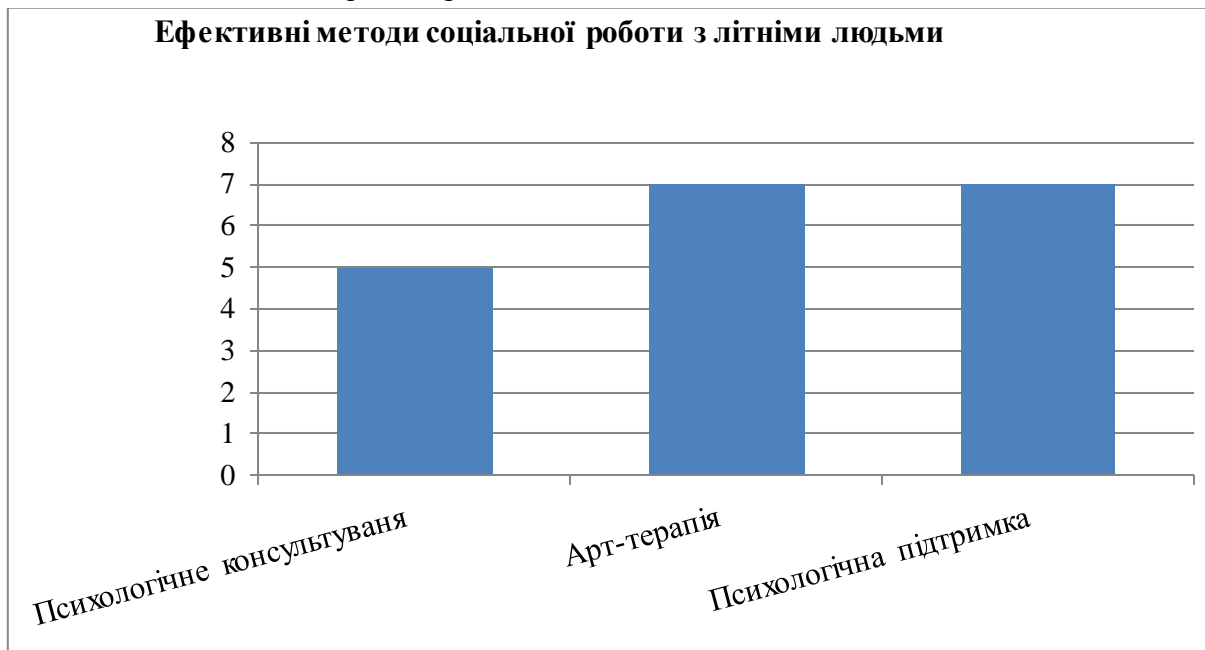

Рис. 1 Результати констатувального експерименту

Дані анкетування літніх людей Вознесенського територіального центру соціального обслуговування наведені на гістограмі(рис.1)на констатувальному експерименту свідчить що у 5 учасників психологічне консультування допомагає у подоланні самотності,по 7 учасників вважають,що арт-терапевтичні методи та психологічна підтримка найбільш допомагають у подоланні самотності.За допомогою анкетування та бесіди ми дізналися, що самими ефективними методами є: «Арт-терапія», «Психологічний підтримці», Психологічному консультуванні всі ці методи, які повертають їм жагу до життя, допомагають встановлювати нові соціальні контакти, дружні і ділові зв'язки,активна форма відпочинку сприяють фізичному оздоровленню, також подобається, що запрошують співаків, поетів, працівників медичних закладів, бібліотек, психологів, які читають різноманітні лекції всім охочим пенсіонерам, що знаходяться на обліку у центрі. Також дізнались за допомогою анкетування, що літніх людей не влаштовує своє соціальне становище, але вони здебільшого задовільно оцінюють стан здоров'я та емоційний стан, а все через те, що соціальні працівники, не зважаючи на те що,соціальна робота належить до важких у фізичному та психологічному плані професій, оскільки мають справу із складними та сумними сторонами людського життя. І наскільки це можливо психосоціально підтримують і намагаються для кожного підопічного підібрати необхідний та

цікавий вид діяльності, щоб людина похилого віку себе почувала якомога комфортніше у сучасному світі.

Отже, результати констатуючого експерименту підтвердили дослідження та засвідчили ефективність зазначених методів соціальної роботи, що до подолання самотності у людей літнього віку.

ВИСНОВКИ

Науковий аналіз досліджуваної проблеми та результатів проведеної експериментальної роботи дає підстави зробити наступні висновки:

1.Самотність як певний період життя людини поєднує в собі багато основні проблеми як біолого-медичної, так і соціальної і особистої сфери.У цей період перед людьми виникає багато проблем, що пов'язано, перш за все, з самотністю, підвищена соціальна вразливість, захворювання,знижують можливості самообслуговування,адаптації до змін; матеріальне становище; погіршення екологічної обстановки і зміна клімату негативно впливають на стан здоров'я людей ; проведення дозвілля. Все це ускладнює існування літньої людини.Самотність у зв'язку з втратою близьких людей, втратою соціального становища в суспільстві, припиненням роботи веде до погіршення самопочуття людини і робить проблему самотності пенсіонерів актуальною, що вимагає державної підтримки і гарантій соціальної захищеності.

2.Пенсійний період життя часто розглядається як кризовий період у житті людини. Те, що відбувається значна зміна життєвої ситуації пов'язано як із зовнішніми чинниками (появи вільного часу, зміна соціального статусу), так і з внутрішніми (усвідомлення вікового зниження фізичної та психічної сили, залежне становище від суспільства та сім'ї). Ці зміни вимагають від людини переосмислення цінностей, ставлення до себе і до навколишнього, пошуку нових шляхів реалізації активності.

3.Основи соціального захисту людей похилого віку визначаються сьогодні законодавством України та міжнародними документами. Важливими міжнародними документами щодо покращення становища людей похилого віку є: Міжнародний (Віденський) план дій з проблем старіння; Декларація прав старої людини, яка є збіркою морально-етичних норм щодо старих людей, в якій визначено основні принципи забезпечення прав людини похилого віку; Європейська соціальна хартія визначає право людини похилого віку на соціальний захист; ЗУ «Про соціальні послуги»; ЗУ «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку»; ЗУ «Про пенсійне забезпечення»; ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Вагомим та цікавим є університет третього віку дає можливість людині у старості покращити якість життя, через вільний доступ до сучасних технологій, формування нових практичних умінь і навичок, засвоєння нових, адекватних часу знань. Крім того Університет третього віку розширює коло спілкування, створює можливість активно проводити вільний час, займатися добродійною діяльністю. Також територіальний центр соціального обслуговування як спеціалізована установа по роботі з

людьми похилого віку, відповідно до покладених на нього завдань державою, стає середовищем в якому реалізується надання соціально-педагогічної підтримки людям похилого віку.

4. Практична соціальна робота з самотніми людьми літнього віку полягає в тому, щоб зробити роки життя людини в цьому віці гідними й благополучними. Одним із напрямом такого благополуччя мають бути територіальні центри. Проаналізувавши напрями та форми роботи територіального центру соціального обслуговування населення щодо самотніх громадян літнього віку, можна сказати, що територіальний центр соціального обслуговування населення щодо самотніх громадян похилого віку повинен надавати велику кількість соціальних послуг, але не всі люди літнього віку їх отримують, або не всіх вони задовольняють, або отримують, але не в повному обсязі. Аналіз положення самотніх громадян свідчить про те, що вони є найбільш соціально незахищеною категорією населення, потребуючою особливої уваги і соціального захисту з боку держави. У зв'язку з цим, головним завданням установ соціального захисту, особливо центрів соціального обслуговування, стала підтримка активного способу життя старшого покоління, надання їм різносторонньої соціально-побутової, медичної і психологічної допомоги, забезпечення участі в посильній трудовій діяльності.

5. У ході дослідження ми з'ясували, що ефективними методами соціальної роботи є Арт-терапія-це метод психотерапії, що використовує для лікування і психокорекції художні прийоми і творчість, такі як малювання, ліплення, музика, фотографія, кінофільми, книги, акторська майстерність, створення історій і багато іншого. Спектр проблем, при вирішенні яких можуть бути використані техніки арттерапії, досить широкий. Використовуючи метод психологічного консультування у подоланні самотності, соціальний працівник може допомогти особистості подивитись на себе як би з боку, усвідомити її проблеми, з якими сам клієнт не справляється, змінити його установки до інших і відповідно скоригувати свою поведінку. Основні цілі психологічного консультування – допомогти людині жити повноцінним життям, позитивно ставитися до світу і оточуючих. Корисний ефект цих методів полягає в тому, що літня людина повертається до активної діяльності, яка підвищує життєвий тонус і є природним стимулятором практично всі процеси в організмі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ

Посоленик І. М. Самотність як соціальний феномен людського буття // Могилянські читання - 2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний, та регіональні аспекти: XXI Всеукраїнська науково-практична конференція: / Чорном.нац. ун-тім. Петра Могили : тези. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – 71с.

**Посоленик І.М. Вирішення проблеми самотності методами соціальної роботи
– Рукопис.**

Магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра за спеціальністю – 231 соціальна робота. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Магістерська робота присвячена дослідженню ефективності методів соціальної роботи подолання проблеми самотності серед літніх людей. Проведене дослідження з аналізу ефективності методів соціальної роботи у подоланні самотності серед літніх людей дає зробити висновок, що самотність розглядається як індивідуальна проблема, яку потрібно вирішувати індивідуально, щоб подолати негативні сторони самотності, замкненості і відчуження, людина повинна усвідомити себе як рівноправного члена соціуму, переосмислити своє існування, сприйняття реальності та розуміння і визначення духовності. Дана тема на сьогоднішній день не досконало вивчена, потрібно намагатися позбутися цього негативного явища у нашому суспільстві, оскільки людина це соціальна істота, якій постійно потрібне спілкування для задоволення своєї потреби.

Ключові слова: самотність, феномен.

Посоленик І. М. Решение проблемы одиночества методами социальной работы-Рукопись.

Магистерская работа на соискание академической степени магистра по специальности – 231 социальная работа. – Черноморский государственный университет имени Петра Могила, Николаев, 2019.

Магистерская работа посвящена исследованию эффективности методов социальной работы преодоления проблемы одиночества среди пожилых людей. Проведено исследование по анализу эффективности методов социальной работы в преодолении одиночества среди пожилых людей, дабы сделать вывод, что одиночество рассматривается как индивидуальная проблема, которую нужно решать индивидуально, чтобы преодолеть негативные стороны одиночества, замкнутости и отчуждения, человек должен осознать себя как равноправного члена социума, переосмыслить свое существование, восприятие реальности и понимание и определение духовности. Данная тема на сегодняшний день не досконально изучена, нужно пытаться избавиться от этого негативного явления в нашем обществе, поскольку человек – это социальное существо, которому постоянно нужно общение для удовлетворения своей потребности.

Ключевые слова: одиночество, феномен

**Pasolenyk I. M. solution to the problem of loneliness methods of social work-
Manuscript.**

Master's work for the academic degree of master in the specialty-231 social work. Black sea state University named Petro Mohyla, Mykolaiv, 2019.

Master's work is devoted to the study of the effectiveness of methods of social work overcoming the problem of loneliness among the elderly. A study on the analysis of the effectiveness of methods of social work in overcoming loneliness among the elderly let me conclude that loneliness is considered as an individual problem that must be solved individually to overcome the negative aspects of loneliness, isolation and alienation, a person must realize

himself as an equal member of society, rethink his existence, perception of reality and understanding and definition of spirituality. This topic today is not thoroughly studied, you need to try to get rid of this negative phenomenon in our society, because a person is a social being who constantly needs communication to meet their needs .

Key words: loneliness, phenomenon.